

Najnowsze osiągnięcia pedagogiki. Poróżnienie i postmodernizm

Opracowanie wyników badań jakościowych na podstawie opracowań prezentujących najważniejsze odkrycia współczesnej pedagogiki i psychologii w celu odpowiedzi na pytanie, czy HSW nie pomija ważnych ustaleń naukowych oraz czy można wykorzystać ich elementy w kontekście metody harcerskiej i poszczególnych metodyk.

Rekomendacje

Mając na uwadze wszechobecność oraz niejednoznaczność procesów i problemów w świecie „postmoderny”, a w szczególności opóźnione dojrzewanie młodzieży oraz mnogość bodźców, źródeł informacji i narracji, na które jest ona wystawiona rekomenduję:

1. Dyskusję na temat minimalnego wieku drużynowego.
2. Dyskusję na temat wzmocnienia pracy wychowawczej poprzez kierowanie jednostką przez dwóch instruktorów np. wprowadzenie funkcji wice-drużynowego.

Pozostałe rekomendacje podnoszące jakość działania:

1. Wprowadzenie w wytyczne działań Komisji Rewizyjnych konieczności sprawdzania funkcjonowania gromad i drużyn nie tylko pod kątem organizacyjnym czy finansowym, ale i metodycznym np. działalności zastępów.
2. Ujednolicenie zapisów związanych z wartościami, znajdujących się w dokumentach wewnętrznych ZHP.
3. Ujednolicenie i promocja znaczenia pojęcia program.
4. Rozwój wiedzy instruktorów z zakresu pedagogiki.

Poróżnienie

Jean-François Lyotard pokazuje czasy, w jakich żyjemy jako poróżnienie na wielu płaszczyznach życia. W odróżnieniu od sporu, poróżnienie jest przypadkiem konfliktu między (przynajmniej) dwiema stronami, którego nie można by rozstrzygnąć z powodu

braku reguły osądu dającej się zastosować do obu argumentacji. To, że jedna teza byłaby uzasadniona, nie wyklucza tego, że druga również.

Poróżnienie mocno dotyczy młodzieży i dzieci, gdyż do tej części społeczeństwa dociera najwięcej bodźców (m.in. ze względu na częste użytkowanie nowych technologii) - argumentów, przykładów, wartości - najczęściej sprzecznych ze sobą. Przykładem może być postrzeganie zjawiska migracji czy problemy etyczne. Porozumienie w takich przypadkach jest nadzwyczaj trudne.

Postmodernizm

Czas takich poróżnień, braku jednej prawdy, braku podstaw do odczytywania znaczeń, głębokiej względności wszelkich idei nazywany jest POSTMODERNIZMEM. Pojęcie to używane jest w filozofii, naukach społecznych i sztuce. Natomiast nazywana przez Zygmunta Baumana „postmoderna” (czyli świat postmodernizmu) to powszechne zmiany w życiu codziennym (będące następstwem poróżnień) w relacjach społecznych, w stosunkach ekonomicznych, a także w jednostkowych problemach z tożsamością i niepewnością. Jest ona szczególnie wyraźna w skrajnych sytuacjach m.in. w konfliktach. Natomiast nie muszą być to konflikty otwarte pomiędzy dwoma stronami. Dzieci i młodzież najczęściej dotykają konflikty wewnątrz ich samych. Wykluczające się wartości silniej niż dotychczas miotają młodym człowiekiem. Przykładowo z jednej strony współcześnie pozytywnie wartościowana jest zaradność. Zaradnością wciąż może być poradzenie sobie w sytuacji np. nieodrobienia zadania domowego, poprzez odpisanie. Zaradny? Tak! Uczciwy? Powiemy, że nie. Jednak przykład można rozważać dalej. Nieuczciwy, ale wobec kogo? Nauczyciel ocenia zadanie, ale nie traci w przypadku nieuczciwości. Inni uczniowie są osądzeni nie w porównaniu do siebie, a wobec z góry określonej skali. A sam uczeń wobec siebie, wie, że nie zrobił zadania sam. Czy więc można mówić o nieuczciwości?

To bardzo jaskrawo splotony przykład, jednak ukazuje różnorodność podejść, która miota tym bardziej nierozwiniętego społecznie, emocjonalnie i duchowo młodego człowieka. Poszukiwanie odpowiednich dla siebie wartości trwa dłużej niż np. 50 lat temu. Dlatego największym obszarem problemowym mogącym rzutować na młodego człowieka w „postmodernie” jest jego tożsamość. Wpływa na to dodatkowo wiele postmodernistycznych czynników:

- narracja o tym, że można zostać tym, kim się chce (nie oceniając czy to dobre, czy złe podejście);
- zmiana znaczeń i rozumienia elementów dotychczasowo ugruntowanych w życiu: zwyczaje, obyczaje, ubiór, święta, gesty, klasyfikacje, struktury organizacyjne, status społeczny, role i funkcje w społeczeństwie, płęć, muzyka;
- doświadczenie zdobywane przez jednostkę czy nawet całe grupy traci coraz szybciej na znaczeniu, bo nowe doświadczenie pojawia się bardzo szybko;
- ilość możliwości wyboru („Wszystko jest kwestią wyboru, oprócz przymusu dokonywania wyboru” Zygmunt Bauman).

Przykładem związanym z tożsamością oraz trudami jej dojrzałego osiągnięcia jest patriotyzm i postawa patriotyczna. Wartości patriotyzmu jednej osoby mogą być sprzeczne z wartościami uznanymi za patriotyzm u drugiej. Dodatkowo współczesny świat stawia przed nami kolejne nieznanne sytuacje, które weryfikują wartości patriotyczne (zmieniają je, pogłębiają lub ugruntowują). Wybór tego, czym jest patriotyzm, jest ogromny - od postawy wobec podatków, historii, innych narodów po ekologię i działalność na rzecz lokalnej wspólnoty. Dodatkowo jednostka może hybrydowo wybrać wartości, które jej odpowiadają.

Harcerstwo w odpowiedzi na problemy „postmoderny”

Harcerstwo jako ruch odpowiadający na potrzeby dzieci i młodzieży w czasach „postmoderny” powinien przede wszystkim zwrócić uwagę na potrzebę wychowania do wartości. „Postmoderny” oferuje nieskończoną ilość wyborów i jest to coś, do czego społeczeństwo w jakiś sposób dążyło, jednak pociągnęło to za sobą wyżej wymienione konsekwencje, na które trzeba zwrócić uwagę.

Jeśli będziemy świadomi możliwych kłopotów np. z tożsamością, z wolniejszym dojrzewaniem (zwłaszcza emocjonalnym i społecznym), z postawami takimi jak oportunizm, z trudnościami w odnalezieniu się w świecie, to nasz program będzie mógł na te kłopoty odpowiedzieć.

Dlatego od analizy (zwłaszcza od dostrzeżenia problemów wychowawczych harcerzy) zależy najwięcej. Metody pomocne przy odnalezieniu się w „postmodernie” to metody związane z rozwojem duchowym - dyskusje, doświadczanie emocji, nawiązywanie głębszych relacji, wymiana światopoglądów. W bezpiecznych, spokojnych warunkach (nie ocenianie człowieka, a postawy; możliwość popełnienia błędu) młody człowiek jest w stanie znaleźć i określić siebie w tak dynamicznym świecie.

Pomysły na profilaktyczne zapobieganie problemom „postmoderny”:

MAŁA GRUPA - ta sama (podobna) przez cały czas harcerskiego życia.

Działanie w jednym i tym samym zastępie od czasu zuchów po wędrowników. Nawet jeśli jedna czy dwie osoby są w innym wieku (np. rok różnicy) - wartościowe jest utrzymanie grupy, by silne więzi dalej mogły być budowane.

PRAWO I PRZYRZECZENIE - rozumienie i konsekwencja przy każdym działaniu.

Rozumienie wypowiedzianych słów w trakcie Przyrzeczenia Harcerskiego mocno wpływa na dalszą stabilność i traktowanie wartości harcerskich przez młodego człowieka. Jeśli harcerz wypowie słowa, których nie rozumie, albo świadomie wie, że nie są prawdą (przykładowo nie wierzy w Boga jako Boga chrześcijańskiego, a wypowiada Przyrzeczenie wiedząc, że jest tam sformułowanie dotyczące Boga właśnie chrześcijańskiego), dalsza postawa budowana jest na niesolidnym fundamencie. W takiej sytuacji każda wartość w PiPH może być traktowana z przymrużeniem oka („wiesz, ale nikt tak nie robi”, „to tylko taki ideał, nigdy go nie osiągniemy” itd.), nie traktowana jako rzetelnie dane słowo. Rzetelność należy tu jednak rozumieć jako rzetelność w chęci bycia lepszym, bo jesteśmy tylko ludźmi i błędy się zdarzają. Dlatego ogromnie ważnym czynnikiem jest jednolite rozumienie PiPH przez harcerską wspólnotę instruktorską. Tylko dzięki tej jedności i przekazaniu tego młodemu człowiekowi - posiadzie on niezachwiany „kręgosłup” moralny. Co za tym idzie, ważna jest ciągła rozmowa, a nawet ogólnopolska praca z PiPH wśród instruktorów.

By wartości (wyrażone w PiPH) zakorzeniły się w naszym wychowanku, niezwykle ważne jest konsekwentne ich stosowanie wobec siebie (zawsze najpierw), a potem wobec harcerzy. Bardzo prostym przykładem jest konsekwentne trzymanie terminów zgłoszeń, umówionej godziny przyjścia itp.

STAŁE DOSKONALONY I STYMULUJĄCY PROGRAM - rozwój rozumności w odpowiedzi na coraz to trudniejsze problemy.

Przedstawianie różnorodnych poglądów i wartości przy rzetelnym przedstawieniu danej sprawy z każdej dostępnej nam strony. Najważniejszym w tym przypadku jest stworzenie miejsca, pola do spokojnej, rzeczowej dyskusji o postawie (nie osobach) czy zjawisku

i przedstawienie wszystkich znanych nam kontekstów nawet, jeśli się z nimi nie zgadzamy (np. dla wędrowników można rozpatrywać temat aborcji - byłoby to rozpatrzenie aktualnego prawa, propozycji Ordo Iuris, propozycja skrajnej wolności, rozpatrywanie różnych negatywnych, jak i pozytywnych konsekwencji owych trzech propozycji, rozpatrywanie wartości jaką jest wolność, rozważenie wartości religijnych itd.).

UCZENIE W DZIAŁANIU - nauka do wartościowego życia przez naukę krytycznego myślenia.

W przypadku każdego tematu - aborcji, uczciwości, patriotyzmu i innych - wyobraźnia każdego z instruktorów, w tym drużynowych, jest podyktowana dotychczasowym ich doświadczeniem. Gdy harcerz będzie dorosłym już człowiekiem - problemy, które go będą dotyczyć, będą bardzo indywidualne i inne niż te, które sobie wyobrażamy czy sami doświadczamy. Dlatego najważniejszym w wychowaniu jest samodzielne myślenie. Nauczyć tego można tylko przez własne poszukiwania przez harcerzy odpowiedzi na dane pytania. Można zrealizować to poprzez pracę małej grupy, jej własną organizację czasu i miejsc poszukiwań czy zdobywania wiadomości. Nie uda się to poprzez zbiórki permanentnie organizowane przez kadrę. Jeśli będą to kwestie dopasowane do wieku (najlepiej wybrać nieco wyższy, niż aktualny poziom abstrakcyjnego myślenia) to już od wieku żuchowego można stworzyć warunki do własnego poszukiwania różnorodnych kontekstów jednej sprawy. Rola tego, co organizuje pole do poszukiwań (najczęściej drużynowy), jest o tyle ważna, że ma szersze pole widzenia przez większą ilość doświadczeń. To on w trakcie poszukiwań może podpowiadać, korygować ewentualne rażące błędy czy pokazywać kontrargumenty. Własne poszukiwania w bezpiecznych warunkach, czyli bez osądów czy nierzeczowej krytyki, w gronie osób znanych, powodują rzetelność i chęci dalszych poszukiwań. Dzięki temu młody człowiek poznaje nie tylko elementy współczesnego świata, ale także schematy i struktury, w które świat się układa.

Dla chętnych

Przedstawicielami pedagogiki związanej z odpowiedzią na takie potrzeby jest m.in. Lech Witkowski i Zbigniew Kwieciński. Ostatni Zjazd Pedagogiczny (2016) odbył się pod hasłem „Ku życiu wartościowemu”.

W tekście wspomniano podstawową publikację opisującą postmodernizm:

Jean-François Lyotard, *Poróżnienie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010.

Literatura, przedstawiająca postmodernizm i jego konsekwencje na podstawie prostych życiowych przykładów to książki Zygmunta Bauman: *44 listy ze świata płynnej nowoczesności* oraz *Płynna Nowoczesność*.

Zainteresowanym polecam teksty pogłębiające temat:

- Manuel Castells, *Spółczesność sieci*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010,
- Anthony Giddens, *Nowoczesność i tożsamość*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.